



MAKTABGACHA  
VA MAKTAB  
TA'LIMI VAZIRLIGI



# RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TA'LIM OLUVCHILARNI KASBGA YO'NALTIRISH: MUAMMOLAR, YECHIMLAR

RESPUBLIKA  
ILMIY-AMALIY  
ANJUMAN

**MATERIALLAR  
TO'PLAMI**

10-DEKABR, 2024

**@TPMI\_UZ**



**“RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TA’LIM OLUVCHILARNI KASBGA  
YO‘NALTIRISH: MUAMMOLAR, YECHIMLAR” mavzusida respublika ilmiy-amaliy  
konferensiyasi, 2024-yil 10-dekabr**

**“Raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim oluvchilarni kasbga yo‘naltirish:  
muammolar, yechimlar” mavzusida respublika ilmiy-amaliy anjuman  
materiallari to‘plami (2024-yil 10-dekabr)**

**Mas’ul muharrir:**

*Pedagogika fanlari doktori, O‘zFA haqiqiy a’zosi, akademik Ibraimov Xolboy  
Ibragimovich*

**Tahrir hay’ati a’zolari:**

<i>X.I.Ibraimov</i>	<i>Pedagogika fanlari doktori, O‘zFA haqiqiy a’zosi, akademik</i>
<i>R.X.Djurayev</i>	<i>Pedagogika fanlari doktori, O‘zFA haqiqiy a’zosi, akademik</i>
<i>H.M.Tojiboyeva</i>	<i>Pedagogika fanlari doktori, professor</i>
<i>R.G.Safarova</i>	<i>Pedagogika fanlari doktori, professor</i>
<i>M.A.Umaraliyeva</i>	<i>Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent</i>
<i>K.A.Karimov</i>	<i>Pedagogika fanlari doktori, dotsent</i>
<i>M.A.Tayirova</i>	<i>TPMI katta ilmiy xodimi</i>
<i>A.Gulyamova</i>	<i>TPMI tayanch doktoranti, katta ilmiy xodim</i>
<i>Sh.Namazov</i>	<i>TPMI tayanch doktoranti, katta ilmiy xodim</i>
<i>N.Ch.Rustamov</i>	<i>TPMI tayanch doktoranti, katta ilmiy xodim</i>
<i>M.I.Xudoyberdiyev</i>	<i>TPMI tayanch doktoranti</i>
<i>A.D.Jumabayev</i>	<i>TPMI katta ilmiy xodimi</i>

**BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHISINING MATEMATIKADAN  
USLUBIY TAYYORGARLIGINI OSHIRISHDA MATEMATIK  
O‘YINLARNING AHAMIYATI**

**Davlatova Munisa Aminovna,**

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti o‘qituvchisi,*

**Abdumurodova Nasiba Oybek qizi,**

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabasi,*

**Qahhorjonova Qurbonoy Farruh qizi,**

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabasi*

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf matematika darsliklarida didaktik o‘yinlarning ahamiyati, bundan tashqari didaktik o‘yinlarning ma‘nosi, bolalardan ijro etuvchi faoliyatni talab qiladigan o‘yinlar, vazifalariga ko‘ra didaktik o‘yinlar turlari va ularni tashkillashtirish haqida fikr yuritilgan.*

***Kalit so‘zlar:** matematika, didaktik o‘yin, masala, qobiliyat, tanqidiy, fikrlash, o‘yin texnologiyasi, jamoaviy, guruhli, individual.*

Mamlakatimizda yuz berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar, o‘rta maxsus, kasb-hunar ta‘limi va xalq ta‘limi tizimida bo‘layotgan o‘zgarishlar, “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun hamda “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”da ko‘rsatib o‘tilganidek, har bir boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi oldiga muhim vazifa qo‘yishi kerak.

O‘quvchilarning 6-10 yoshli davri eng muhim fikrlash tuzilmalarining shakllanishida mas‘ulyatli palla ekanligini psixologlar isbot qilishgan. Aynan TIMSS xalqaro baholash dasturi ham 4 - sinf o‘quvchilarining matematikadan savodxonlik darajasini baholashga qaratilgani bejizga emas. Prizident maktablariga ham boshlang‘ich sinf bitiruvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini sinovdan o‘tkazish orqali olinayotgani ham fikrimiz dalilidir. Mana shu paytda shakllantirilmagan qobiliyatini keyinchalik tiklash juda qiyin. Shu sababli boshlang‘ich ta‘lim metodikasining, xususan, matematikadan boshlang‘ich ta‘lim metodikasining asosiy vazifalaridan biri - o‘qitishning samaradorligini oshirishni ta‘minlashda o‘qitishning o‘quvchilar aqliy rivojlanishlariga ta‘sirini jadallashtirishdan iborat.

Kichik yoshdagi maktab o‘quvchilari uchun o‘yinlar muhim va ma‘lum darajada ahamiyatga ega. O‘yindan o‘qitish vositasi sifatida foydalanish katta samara beradi. Mavjud didaktik o‘yinlar, mantiq ilmi va matematika nuqtayi nazaridan mazmunan etarli emasligi sababli ulardan kam foydalaniladi, shu bilan birga o‘rganilgan materialni faqat mustahkamlash vositasi sifatida qo‘llaniladi. O‘quvchilarni 6—7 yoshdan o‘qitishda o‘ziga xos muammolar yuzaga keladi. Sanoqni o‘rganish, qo‘shish va ko‘paytirishni birinchi bosqichda o‘rgatish, boshlang‘ich ta‘limning asosiy vazifasi bo‘lib kelgan. Ushbu ikki asosiy yo‘l orqali: pedagogik yo‘l, ya‘ni o‘quvchilar fikrlashini qo‘llaniladigan matematik mulohazalarga tayyorlash va matematika yo‘li, ya‘ni o‘quvchilarni eng muhim

matematik tushunchalarni, eng avvalo, natural son va geometrik shakl tushunchalarini o‘rganishga tayyorlash. O‘quvchilarni matematikani o‘rganishga tayyorlashda ishini nimadan boshlash yangicha echim topishni taqozo etadi.

Matematikani “jiddiy” o‘rganish uchun o‘quvchilarni partaga o‘tqazishdan oldin, balki ular bilan “matematik o‘yin” o‘tkazish lozimdir. Maktab tayyorgarligida didaktik o‘yinlardan foydalaniladi, biroq bu o‘yinlar, birinchidan mantiqiy va matematik mazmun bilan boyitilgan bo‘lishi, ikkinchidan ular mashg‘ulotning o‘zida emas, balki undan oldin yoki keyin o‘tkazilishi lozim.

*Didaktik o‘yinlarning ma’nosi:* kichik maktab o‘quvchilarining kognitiv qiziqishi sezilarli darajada oshadi; dars yanada jonli va hissiy jihatdan boy bo‘ladi; o‘rganish uchun ijobiy motivatsiya shakllanadi; ixtiyoriy e‘tibor rivojlanadi, ishlash qobiliyati oshadi; jamoada ishlash qobiliyatini rivojlantiradi.

*O‘yin texnologiyasining o‘quv jarayonidagi o‘rni va roli* o‘yin va o‘quv elementlarining kombinatsiyasi ko‘p jihatdan o‘qituvchining pedagogik o‘yinlarning funktsiyalari va tasnifini tushunishiga bog‘liq.

*Kognitiv faoliyatning tabiatiga ko‘ra didaktik o‘yinlarni quyidagi guruhlarga bo‘lish mumkin:*

- ***bolalardan ijro etuvchi faoliyatni talab qiladigan o‘yinlar.*** Ushbu o‘yinlar yordamida bolalar modelga muvofiq harakatlarni bajaradilar (raqamli ifoda o‘ylab toping, belgilar qo‘ying, shunga o‘xshash rasmni chizing)

- takroriy harakatni talab qiladigan o‘yinlar. Ular hisoblash ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan ("Matematik baliq ovlash", "Labirint", "Qanday qilib tepaga chiqish kerak", "Qutini to‘ldiring", "Kemaning yo‘nalishini aniqlang")

- qidiruv va ijodkorlik elementlarini o‘z ichiga olgan o‘yinlar ("Diraviy misollar to‘plash", "Matematik o‘rdak")

*Amaldagi materialning tabiatiga ko‘ra* didaktik o‘yinlar shartli ravishda obyektlar yordamidagi o‘yinlarga, stolda chop etilgan o‘yinlarga va so‘zli o‘yinlarga bo‘linadi.

*Vazifalariga ko‘ra didaktik o‘yinlar quyidagilarga bo‘linadi:*  
tarbiyaviy, nazorat qilivchi, umumlashtiruvchi.

Agar o‘quvchilar unda qatnashsa, yangi bilim, ko‘nikmalarga ega bo‘lsa yoki ularni o‘yinga tayyorgarlik jarayonida egallashga majbur bo‘lsa, *o‘yin tarbiyaviy* bo‘ladi. Bundan tashqari, kognitiv faoliyat motivi nafaqat o‘yinda, balki matematik materialning mazmunida qanchalik aniq ifodalangan bo‘lsa, bilimlarni o‘zlashtirish natijasi shunchalik yaxshi bo‘ladi.

*Nazorat o‘yinida* didaktik maqsad bo‘ladi, uning maqsadi ilgari olingan bilimlarni takrorlash, mustahkamlash va sinab ko‘rishdir. Unda ishtirok etish uchun har bir talaba ma‘lum bir matematik bilimga ega bo‘lishi kerak.

*Umumlashtirish o‘yinlari* bilimlarni birlashtirishni talab qiladi. Ular fanlararo aloqalarni o‘rnatishga hissa qo‘shadi va turli xil o‘quv vaziyatlarida harakat qilish ko‘nikmalarini egallashga qaratilgan.

**“RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TA’LIM OLUVCHILARNI KASBGA  
YO’NALTIRISH: MUAMMOLAR, YECHIMLAR” mavzusida respublika ilmiy-amaliy  
konferensiyasi, 2024-yil 10-dekabr**

Ishtirokchilar soniga qarab didaktik o‘yinlar: jamoaviy, guruhli va individual bo‘lishi mumkin. Didaktik o‘yinlar darsning muayyan bosqichlarida, o‘yin momentlari sifatida ishlatilishi mumkin.

Masalan 3-sinf o‘quvchilari bilan ishlayapsiz. 3-sinf matematika kursining asosiy mavzusi jadvalni ko‘paytirish va bo‘lishdan iborat. Texnika bolalardan nafaqat jadvalni bilishlarini, balki uni tuzish tamoyillarini ham tushunishlarini talab qiladi, bu esa har qanday ishni topishga imkon beradi. Hisoblash ko‘nikmalari, ma’lumki, bir xil amallarning takroriy takrorlanishi natijasida erishiladi. Jadvaldagi ko‘paytirish va bo‘lish holatlarini mashq qilishda bir xillikga yo‘l qo‘ymaslik uchun siz mashqlarni o‘yinlar orqali, qiziqarli tarzda o‘tkazing.

Didaktik o‘yinning ahamiyatini bolalarning reaksiyasiga qarab emas, balki har bir o‘quvchi uchun o‘quv muammosini hal qilishda qanchalik samarali yordam berishi bilan aniqlash lozim.

Dars uchun didaktik o‘yinni tanlashda quyidagi savollarni o‘ylab ko‘ring: O‘yinning maqsadi. O‘yin davomida qanday ko‘nikmalar rivojlanadi? O‘yin davomida qanday tarbiyaviy maqsadlar qo‘yiladi? Bu mening sinfimdagi o‘quvchilar uchun mumkinmi? O‘yinda barcha bolalar teng ishtirok etadimi? O‘yinni natijalarini sarhisob qiling.

Darsda didaktik o‘yin o‘tkazish uchun, agar kerak bo‘lsa, har bir guruhga kuchli va zaif o‘rganish qobiliyatiga ega bo‘lgan o‘quvchilarni kiritish uchun oldindan guruhlar tuzing. Har bir guruhga mas’ul shaxsni tayinlang. Qoidaga ko‘ra, bu yaxshi o‘quv qobiliyatiga ega yoki guruh ishini tashkil eta oladigan eng uyushgan o‘quvchi bo‘lsin.

Darslarda og‘zaki mashqlarga muhim o‘rin ajrating. Bunga barcha o‘quvchilarni jalb qilish uchun ishora kartalaridan foydalaning. Ular o‘quvchilarni tartib-intizomga solishga yordam beradi va shu bilan birga materialni o‘zlashtirganligi haqida ma’lumot oladi. Ularning yordami bilan siz o‘yin shaklida ko‘plab og‘zaki mashqlarni bajarishingiz mumkin. Masalan. "Ha. Yo'q" o‘yini. Doskada misollar keltiriladi:  $4 \times 6$ ,  $8 \times 3$ ,  $4 \times 5$ ,  $7 \times 3$ ,  $9 \times 4$ ,  $5 \times 6$ . Raqamli kartalar ko‘rsatasiz.  $4 \times 6 = 24$  misolini ayting. Agar raqam javob bo‘lsa, o‘quvchilar bir ovozdan "Ha" deyishadi. Agar raqam javob bo‘lmasa, "Yo'q" deyishadi.

"*Tirik matematika*" Barcha o‘quvchilar 0 dan 9 gacha raqamlari yozilgan kartaga ega. Men misolni o‘qidim ( $3 \times 2$ ). 6-raqamli kartaga ega bo‘lgan o‘quvchi o‘rnidan turadi yoki qo‘lini ko‘taradi, chunki javoblar bir xonali sonlarni beradi. Bu o‘yin jismoniy faollikni talab qiladi, shuning uchun uni darsning o‘rtasida jismoniy mashqlar o‘rniga bajarish mumkin.

"O‘zingizni sinab ko‘ring" Kartochkalar tayyorlaysiz, ularda ba’zi raqamlarni ko‘paytirish natijalari yoziladi, masalan, 18. Men kartani ko‘rsataman va o‘quvchilar bu javob bilan ko‘paytirishga misol yozadilar ( $2 \times 9$ ,  $3 \times 6$ ).

"Kim tezroq, kim aniqroq?!" Har bir qator stoliga 0 dan 9 gacha raqamlar to‘plamini taqsimlaymiz, shunda qatordagi bitta talaba 0 raqamini, boshqasi 1 va hokazolarni oladi. Misollarni o‘qiysiz ( $4 \times 4$ ;  $9 \times 2$  yoki  $40:4$  va hokazo) va bolalar tezda qaysi raqamlar ishtirok etishini aniqlashlari kerak va 1 va 6 raqamlariga ega

bo‘lganlar doskaga chiqib, 16 raqamini tashkil qiladi. Har bir misolda javob tezroq va to‘g‘ri berilgan qatorga ball beriladi. Eng ko‘p ball to‘plagan qator g‘alaba qozonadi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak mantiqiy fikrlash va mantiqiy fikrlashning hayotiy misollarini o‘z ichiga olgan o‘yinlar va jumboqlardan foydalanib, o‘qituvchilar mavzuni boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun yanada qiziqarli va qulayroq qilishlari mumkin, bu esa matematikada tushunish, jalb qilish va ishlashni yaxshilashga olib keladi.

#### **ADABIYOTLAR:**

1. Bikbaeva N.U, R.I.Sidelnikova,G.A.Adambekova. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi. (O‘rta maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun metodik qo‘llanma.) Toshkent. —O‘qituvchil 2006 yil.

2. Ummatkulova Sayyora Shavkatovna. Matematika darslarida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining mantiqiy fikrlashlarini shakllantirish. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 2 | ISSUE 3 ISSN 2181-1784 Scientific Journal Impact Factor SJIF 2022: 5.947 Advanced Sciences Index Factor ASI Factor = 1.7

3. Z.A Narimbetova, N.J Asqarova. Boshlang‘ich sinf matematika darslarida didaktik o‘yinlarning ahamiyati. Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендирийў Илимий-методикалық журнал №2 2021ж .

4. Jumaev M.E, Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasidan praktikum. (O O‘YU uchun ) Toshkent. —O‘qituvchil 2014 yil.

5. Букатов В. М., Ершова А. П. Нескучные уроки: обстоятельное изложение социо/игровых технологий обучения школьников.— СПб., 2013.

14. **З.З.Яхшиева, Ш.А.Сиддикова**, PISA и цифровизация: компас будущей карьеры для нового поколения.....609
15. **М.А.Давлатова, Н.О.Абдумуродова, Қ.Ғ.Қаҳҳоржонова**, Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining matematikadan uslubiy tayyorgarligini oshirishda matematik o‘yinlarning ahamiyati.....612
16. **X.D.Kuranbayeva**, Mavsumiy va oilaviy marosim folklori namunalari va ularning oilaviy kasblarni davom ettirishdagi ahamiyati.....616
17. **D.H.Ibragimova, Z.Eshtemirova**, Texnologiya darslarida mehnat an‘analarining o‘rnini tadqiq etish.....619
18. **J.To‘lanboyev**, Bo‘lajak logopedlarni kasbiy faoliyatlarida nutq o‘stirish darslarida leksik va grammatik tomonlarini rivojlantirish usullari.....622
19. **A.A.Sa‘dullayev**, Methodology for improving the software methodology of teaching programming languages and technologies.....625
20. **D.Sh.Xudoyqulova**, Pedagogik ta’limda talabalarning gnoseologik motivatsiyasini rivojlantirishning pedagogik-psixologik aspektlari.....628
21. **Z.R.Jabbarov**, Harbiy xizmatchilarini kasbga yo‘naltirishning ijtimoiy pedagogik ta’minotini rivojlantiruvchi omillar.....631
22. **M.X.Ochilova**, Boshlang‘ich ta’limda harakatli o‘yinlardan foydalanish va uning o‘ziga xos xususiyatlari.....635
23. **M.A.Ibroximov**, Raqamli transformatsiya sharoitida talabalar ijtimoiy kompetentligini rivojlantiruvchi metodikasini takomillashtirishning omillari.....639
24. **M.A.Qodirova**, Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta’lim muassasalari talabalarining refleksivligini rivojlantiruvchi omillar.....643
25. **M.M.Murtozayeva**, O‘smir bolalarda salbiy xulqning namoyon bo‘lishi va ularni bartaraf etishning ijtimoiy-pedagogik omillari.....646
26. **D.Isoqjonova, P.E.Nuraliyeva**, Boshlang‘ich sinflarda “informatika va axborot texnologiyalar” fanini o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanish.....650
27. **D.A.Kurbanova**, Boshlang‘ich ta’lim ona tili darslarida fonetik-grammatik tushunchalarni shakllantirishda ta’limiy o‘yinlardan foydalanish.....652
28. **V.S.Shukurov**, Kasbga yo‘naltirishda milliy kontent asosida raqamli platformalar yaratish texnologiyalari.....657
29. **M.R.Mo‘ydinov, D.R.Eshpulatov**, Regbida mashg‘ulotlarni zamonaviy texnologiyalar orqali optimallashtirish.....659
30. **M.I.Ermamatova**, Ta’lim jarayonida raqamli texnologiyalar qo‘llanilishining ijobiy va salbiy jihatlari.....661
31. **G.A.Ma‘murbekova, N.Q.Akramaliyeva**, Zamonaviy ta’lim muassasalarida basketbolchi qizlarning jismoniy sifatlarini takomillashtirish....664
32. **D.M.Mamadaliyeva**, Infografik dasturlardan amaliy jarayonlarda foydalanish.....667
33. **B.G‘.Nosirov**, O‘quvchilar kasbiy tayyorgarligini baholashda pedagoglar testologik kompetentligi muhim pedagogik omil sifatida.....669

**“RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TA’LIM OLUVCHILARNI KASBGA  
YO‘NALTIRISH: MUAMMOLAR, YECHIMLAR” mavzusida respublika ilmiy-amaliy  
konferensiyasi, 2024-yil 10-dekabr**

**2024-yil 10-dekabr kuni Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi milliy  
instituti tomonidan o‘tkazilgan “Raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim  
oluvchilarni kasbga yo‘naltirish: muammolar, yechimlar” mavzusida  
respublika ilmiy-amaliy anjuman  
MATERIALLARI TO‘PLAMI**

Nashr etilgan sana: 10.12.2024.  
“Times New Roman” garniturasini.